

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE

**EPISCOPIA GRECO-CATOLICĂ DE CLUJ-
GHERLA ÎN PRIMA JUMĂTATE A DECENIULUI 5
AL SECOLULUI AL XX-LEA**

LUCRARE DE DOCTORAT
REZUMAT

Coordonator științific:

Prof. Univ. Dr. Ovidiu Augustin Ghitta

Doctorand:

Daniel Cornel Barna

Cluj-Napoca, 2025

CUPRINS

INTRODUCERE	8
1. Motivația alegerii temei de cercetare	8
2. Structura lucrării	9
3. Metodologia lucrării	11
4. Sursele primare	12
4.1. Surse inedite	12
4.2. Surse editate	14
4.3. Șematismele	14
4.4. Memorialistica	14
4.5. Presa și publicațiile periodice	15
4.5.1. Presa bisericească	16
4.5.2. Presa laică	16
5. Istoriografia problemei	17
CAPITOLUL I	
Episcopia Greco-Catolică de Cluj-Gherla. Istoric și cadru general la începutul deceniului 5 al secolului al XX-lea	20
1. Istoricul episcopiei	20
2. Episcopul	24
3. Cadru organizatoric și elemente de context politic la începutul deceniului 5 al secolului al XX-lea	25
3.1. Aparatul central administrativ și situația din teritoriu	26
3.2. Instituțiile școlare patronate de episcopie la începutul anului 1940	28
3.3. Asociațiile religioase laice	29
3.4. Situația politică. Aspecte generale	30
CAPITOLUL II	
Relația dintre episcopie și statul român în perioada premergătoare Arbitrajului de la Viena	33

1. Relația și corespondența cu instituțiile statului și cu organizațiile specifice sistemului carlist, Tedeumuri, participări la ședințe și evenimente festive	35
1.1. Raportul episcopiei cu ministerele și administrația locală	35
1.2. Raportul episcopiei cu organizațiile specifice regimului carlist	39
1.3. Participarea la Tedeumuri și comemorări publice	43
2. Biserica în vreme de război	45
2.1. Tinerii teologi și serviciul militar	45
2.2. Apărarea Pasivă	46
2.3. Înzestrarea Armatei	52

CAPITOLUL III

Episcopia și statul maghiar. De la implementarea Arbitrajului de la Viena până la începerea ofensivei de eliberare a Transilvaniei de Nord

1. Efectele Arbitrajului de la Viena asupra Episcopiei Greco-Catolice de Cluj-Gherla în primele două luni de la aplicare	56
1.1. Teritoriul	57
1.2. Schimbările demografice și confesionale	60
1.3. Relația episcopului Iuliu Hossu cu autoritățile maghiare	63
1.4. Chestiunea arondării eclesiastice	69
1.5. Problema școlară	70
2. Evoluția episcopiei până la începerea campaniei de eliberare a Ardealului de Nord	74
2.1. Situația la nivel central	75
2.1.1. Relația dintre episcopie și autoritățile maghiare: corespondență, intervenții, poziția episcopului greco-catolic	76
2.1.2. Corespondența episcopiei cu exteriorul	82
2.1.3. Celebrarea jubileului episcopului Iuliu Hossu și absența autorităților civile	88
2.2. Situația din teritoriu	91
2.2.1. Expulzări, refugieri și schimbări confesionale	92
2.2.2. Violențe și distrugeri	95
2.2.3. Chestiunea Reformei Agrare și confiscările de bunuri	97
2.2.4. Problema inscripțiilor românești și a cântărilor în limba maghiară	102

2.2.5. Concentrări și muncă forțată	103
2.3. Situația școlară și culturală	104
2.3.1. Instituțiile de învățământ aflate sub oblăduirea episcopiei: funcționare, încartiruri, rechiziții, pagube și devastări	105
2.3.2. Situația culturală și aportul asociațiilor religioase	115

CAPITOLUL IV

Relația dintre episcopie și statul român după schimbările din toamna anului 1944

1. Aspecte militare și repercusiunile acestora asupra episcopiei	119
2. Efectele eliberării Transilvaniei de Nord	125
2.1. Aspecte administrative și întoarcerea clerului refugiat	125
2.2. Situația școlară	128
3. Încetarea guvernului Petru Groza și repercusiunile asupra Episcopiei Greco-Catolice de Cluj-Gherla	131
3.1. La nivel central	133
3.2. Aspecte din cuprinsul diecezei	137
3.3. Aspecte școlare	138
3.3.1. Înființarea Liceului Teoretic de Băieți „Inochentie Micu Clain”	141

CAPITOLUL V

Administrarea Episcopiei Greco-Catolice de Cluj-Gherla în intervalul de timp 1940-1945

1. Situația din teritoriu. Despre cler, credincioși și proprietăți bisericești	146
1.1. Ocuparea unui oficiu protopopial sau parohial vacant	146
1.1.1. Cazul protopopiatelor	147
1.1.2. Cazul oficiilor parohiale	156
1.2. Cercetări disciplinare ale clerului. Comportamente neconforme și metode de combatere ale acestora	162
1.2.1. Alcoolismul	163
1.2.2. Agresiune	172
1.2.3. Stole ridicate	174
1.2.4. Învrăjbirea comunității	175
1.3. Ajutorul material oferit de episcopie clerului, parohiilor și credincioșilor	181

1.3.1. Avansuri salariale	181
1.3.2. Împrumuturi	184
1.3.3. Donații și colecte	187
1.3.4. Intenții liturgice	190
1.4. Dispensele	193
1.4.1. Dispense de la post	194
1.4.2. Dispense matrimoniale	196
1.4.3. Dispense de la vârsta canonică	207
1.4.4. Dosare neconforme și nerespectarea impedimentelor	208
1.5. Augmentarea, închirierea și asigurarea bunurilor bisericești	211
1.5.1. Menținerea și augmentarea	212
1.5.2. Închirieri	215
1.5.3. Asigurări de incendiu	218
2. Iuliu Hossu în mijlocul credincioșilor	220
2.1. Participări la pelerinaje	220
2.2. Vizitații canonice	224
2.3. Alte tipuri de vizite. Iuliu Hossu în mijlocul concentraților, răniților, tinerilor din centrele de corecție, și al deținuților	237

CAPITOLUL VI

Activitatea lui Iuliu Hossu ca Administrator Apostolic al Episcopiei Unite de Oradea 241

1. Probleme cotidiene, relația cu autoritățile, șicane și îngrădiri	242
1.1. Chestiuni administrative	243
1.2. Șicanele și relația cu autoritățile maghiare	245
1.3. Reîntregirea diecezei și finalul Administrației Apostolice	248
2. Administratorul Apostolic în mijlocul credincioșilor	251
2.1. Festivități, serbări, jubilee	251
2.2. Vizitații canonice	253

CAPITOLUL VII

Supravegherea teritoriilor scindate 262

1. Cazul vicariatului Secuimii sau al Mureșului	262
1.1. Refugieri, violențe și confiscări funciare	265

1.2. Schimbări confesionale și cazul Hajdudorog	269
1.2.1. Trecerile la romano-catolicism sau la cultele protestante	270
1.2.2. Trecerile sub auspiciile Episcopiei Greco-Catolice de Hajdudorog	271
1.3. Aspecte școlare	274
1.4. Sprijinul episcopului Iuliu Hossu în chestiuni administrative și financiare	275
1.5. Iuliu Hossu în mijlocul credincioșilor din vicariatul Secuimii	278
2. Cazul delegatului episcopal din Abrud	281
2.1. Probleme administrative, modul defectuos în care funcționa corespondența delegat – episcop	283
2.2. Chestiunea refugiaților	284
2.3. Finalul delegației	287

CAPITOLUL VIII

Relația episcopiei cu Sfântul Scaun	289
1. Raporturile dintre episcopie și Roma	291
1.1. Vizitarea Romei (17 februarie 1940 – 7 martie 1940)	291
1.2. Semnificația vizitei	297
2. Schimbările apărute începând cu toamna anului 1940	298
2.1. Scindarea Transilvaniei. Un punct de turnură în relația cu Nunțiatura și Sacra Congregație	298
2.2. Relația cu Colegiul Pio Romeno	301
2.3. Chestiunea convertirii evreilor	303

CAPITOLUL IX

Relația dintre Episcopia Greco-Catolică de Cluj-Gherla și Episcopia Ortodoxă de Cluj ...	306
1. Relația dintre cei doi episcopi	307
2. Ierarhii în raport cu situația învățământului	309
3. Salutul Bisericii surori în timpul vizitațiilor canonice ale lui Iuliu Hossu	310
4. Situația din teritoriu	311
CONCLUZII	321
BIBLIOGRAFIE	327
ANEXE	339

REZUMAT

Tema de cercetare intitulată „Episcopia Greco-Catolică de Cluj-Gherla în prima jumătate a deceniului 5 al secolului al XX-lea”, materializată într-un proiect doctoral, își propune să illustreze evoluția numitei Diecezei Unite într-un interval de timp pe cât de scurt, pe atât de tumultuos din punct de vedere evenimential: 1940-1945. Sunt urmărite atât aspecte legate de relația episcopiei cu autoritățile, cât și elemente de natură administrativă, economică, educațională și culturală, atât de la nivel central, cât și din teritoriu. Personajul cheie, sau firul roșu al prezentului șantier de cercetare, îl reprezintă episcopul greco-catolic Iuliu Hossu, care, în segmentul de timp analizat, a dat dovadă de un efort neobosit pentru a apăra interesele tuturor credincioșilor comunității sale confesionale, și nu numai.

Cercetarea punește bineînțeles de la o serie de aspecte cu caracter general legate de istoricul Episcopiei Greco-Catolice de Cluj-Gherla, precum și de starea ei de fapt la momentul anului 1940: structură, întindere teritorială, aspecte demografice, chestiuni administrative, dar și instituțiile școlare și asociațiile religioase aflate sub auspiciile diecezane. Sunt de asemenea evidențiate, tot în secțiunea introductivă, o serie de date biografice referitoare la episcopul unit clujean.

Odată surprinse elementele cadru, lucrarea continuă cu trei capitole care prezintă evoluția Episcopiei Greco-Catolice de Cluj-Gherla în raport cu autoritățile, centrale și teritoriale. S-a recurs la împărțirea aceasta pentru că dieceza a cunoscut, în segmentul cronologic evidențiat, trei categorii distincte de factori decizionali. Prima categorie îi vizează pe factorii decizionali de la București, specifici regimului carlist de la acea vreme. Ca urmare a schimbărilor teritoriale de la finele verii anului 1940 prin implementarea Arbitrajului de la Viena, episcopia clujeană a ajuns din punct de vedere teritorial să facă parte din statul maghiar. Astfel, evoluția diecezei a trebuit privită în raport cu autoritățile maghiare. În cele din urmă însă, ca urmare a evoluției militare, din toamna anului 1944 se revine la situația teritorială anterioară Arbitrajului de la Viena, dar politic vorbind, guvernarea de la București suferă o puternică transformare față de situația din 1940, apărând după al Doilea Război Mondial elemente clare de influență sovietică, precum și exponenți ai Kremlinului în aparatul de stat.

Din întregul interval de timp analizat, în primele opt luni ale anului 1940, Dieceza Greco-Catolică de Cluj-Gherla a făcut parte din componența statului român carlist, care a presupus un

regim autoritar de conducere, cu o monarhie ale căror prerogative crescuseră, fără a se putea însă vorbi de un stat fascist în toată puterea cuvântului.

Această perioadă a fost lipsită de evenimente nefaste pentru Biserica Unită în general, și pentru Episcopia Unită de Cluj-Gherla în particular, din punct de vedere al raporturilor cu autoritățile. Este notabil faptul că au existat în primul rând o serie de discuții care au vizat salarizarea, episcopatul unit militând pentru o uniformizare a veniturilor cu ale categoriei de funcționari ai statului. În al doilea rând, efectuarea stagiului militar de către studenții Academiei Teologice a fost o altă chestiune delicată, mai ales pentru cei care au ales să urmeze formarea preoțească după izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial. Toate acestea însă nu au constituit piedici de netrecut în relația dintre factorii decizionali și episcopie, ci doar situații punctuale unde puteau să apară neconcordanțe.

Un aspect important de trecut în revistă a fost însă raportul cu organizațiile specifice regimului carlist: Straja Țării, Frontul Salvării Naționale, etc. Atât la nivel central, cât și teritorial în anumite cazuri, clerul a trebuit, în urma solicitărilor venite din partea autorităților, să se implice și să officieze Tedeumuri care au marcat diferite evenimente importante pentru statul român: data de 24 ianuarie, Ziua Monarhiei, sărbătorirea implementării constituției din 1938, și alte astfel de comemorări cu caracter festiv. Episcopul Iuliu Hossu a dat de fiecare dată curs acestor solicitări, și le-a cerut preoților din dieceza sa să procedeze întocmai.

Instruirea comunităților pentru apărarea pasivă în caz de război, dar și demersurile de înzestrare a armatei au fost două modalități prin care clerul a fost implicat în chestiuni care au ieșit din sfera uzuală a competențelor sale. Pentru că preoții erau văzuți drept modele de către comunitățile de credincioși, mai ales în lumea rurală, aceștia au trebuit să urmeze cu toții, pe baza unui plan bine stabilit, o serie de cursuri de apărare în eventualitatea în care statul român ar fi urmat să fie implicat în conflagrația mondială de la acea vreme. Apoi, odată formați, preoții deveneau formatori pentru credincioșii din parohiile proprii.

Totodată, armata avea nevoie de o mai bună finanțare, astfel că trebuiau atrase fonduri către bugetul de stat. Acest lucru s-a făcut prin emiterea de bonuri de înzestrare a armatei: o persoană putea să achiziționeze un astfel de bon plătind contravaloarea lui (existau mai multe cuanțumuri posibile), urmând ca peste cinci ani să-și primească suma înapoi, precum și o dobândă. Clerul, începând de la cel central, în frunte cu episcopul, și mergând spre cel din teritoriu, s-a dovedit a fi receptiv și în privința acestor demersuri, îndemnând credincioșii să facă respectivele achiziții.

Concomitent, s-au făcut și donații din partea unor parohii către armată, sau pentru dotarea Spitalului Militar din Cluj.

Aceasta relație episcopie – autorități, care a funcționat în linii mari aproape lipsită de probleme în cadrul sistemului carlist, avea să sufere puternice transformări odată cu noile trasări de granițe, și cu intrarea graduală a trupelor și a administrației maghiare pe teritoriul Transilvaniei de Nord în luna septembrie a anului 1940. Începând cu acest punct, următorii patru ani au fost o succesivă serie de eforturi prin care episcopul a încercat să minimalizeze neajunsurile pe care le-a avut de suferit eparhia și comunitatea greco-catolică.

Pentru Episcopia Greco-Catolică de Cluj-Gherla, schimbarea granițelor a însemnat pentru început scindarea teritorială, aproximativ 50 de parohii rămânând în România, pentru care a fost numit un delegat episcopal, care a rezidat în Abrud, sediul protopopiatului Munții Apuseni. Pierderea teritorială a fost automat urmată de cea demografică.

Problema însă a fost dată de faptul că nu doar credincioșii din parohiile scindate pot fi luați în calcul la aceste schimbări demografice; un număr considerabil de greco-catolici au ales, benevol sau forțați de diferiți factori, să părăsească Transilvania de Nord din cauza noilor realități politice. Aceste plecări s-au petrecut cu precădere în anii 1940-1941, dar ele au continuat, cu variații de intensitate, pe tot parcursul perioadei horthiste. Trebuie menționat și faptul că nu din toate protopopiatele au plecat la fel de mulți refugiați, zonele cu populație compactă majoritar românească fiind mai ferite (cum a fost de exemplu extinsul vicariat foraneu al Năsăudului), iar cele cu populație mixtă româno-maghiară fiind mai vulnerabile șicanelor și presiunilor.

O altă problemă a fost dată de schimbările confesionale. Ele nu au fost nelipsite nici înainte de momentul implementării Arbitrajului de la Viena, având loc cu precădere în cazul căsătoriilor mixte, dar numărul a crescut alarmant de mult odată cu noul context din Transilvania de Nord. În special în mediul rural, și cu precădere în comunele mixte, s-a consemnat în repetate rânduri că existau presiuni din partea credincioșilor altor denominațiuni sau chiar a unor exponenți ai autorităților locale pentru a-i determina pe români să își schimbe cultul astfel încât limba liturgică să fie maghiara.

Pentru cei care au rezistat cu fermitate, alte forme de presiune s-au materializat prin violențe, distrugeri sau retrocedări de bunuri funciare. Atât la nivel central, cât și teritorial, violențele au fost mai degrabă cazuri izolate, dar ele nu au fost absente. Probabil cele mai cunoscute sunt cazurile devastărilor instituțiilor școlare aflate sub auspiciile Episcopiei Unite din

Cluj, atât în toamna anului 1940, cât și în primăvara anului 1944, când a fost jignit și agresat inclusiv episcopul Iuliu Hossu. Problema combaterii acestor cazuri a fost mereu îngreunată de lipsa unei poziții clare a autorităților, care deși oficial condamnau vehement orice formă de violență, în realitate nu luau măsuri clare de stopare. Mai mult decât atât, documentele arată că în unele cazuri inclusiv jandarmii maghiari erau implicați în astfel de acte violente.

În privința confiscărilor și retrocedărilor de bunuri, autoritățile au căutat să stabilească un cadru legal pentru ca toate proprietățile obținute de biserici din partea statului român să fie retrocedate vechilor proprietari, în principal foștii mari latifundiați maghiari. Situația a fost complicată pe tot parcursul perioadei în cauză pentru că autoritățile au tot tergiversat găsirea unei soluții uniforme pentru toate zonele afectate de aceste măsuri, motiv pentru care o parte din parohii ajungeau să câștige în instanță dreptul asupra unor pământuri dobândite prin Reforma Agrară, în timp ce altele pierdeau procese similare.

În ceea ce privește situația instituțiilor școlare aflate sub auspiciile diecezane, activitatea lor nu a fost o misiune ușoară în acești ani, șicanele și îngrădirile fiind constante și pentru ele. Clădirile acestor școli deveneau în fiecare vară loc de încartiruire pentru trupele maghiare, fără a se primi despăgubiri pentru o serie de degradări ale clădirilor, provocate de aceste încartiruri. Odată cu implicarea pe front, s-au făcut și o serie de rechiziționari de cereale din resursele școlilor, generând costuri suplimentare unor instituții care deja se descurcau cu greu pentru că statul maghiar a sistat în totalitate ajutorul material destinat acestor școli, sarcina financiară revenind episcopiei.

Pentru că accesul elevilor care doreau să studieze în limba română a fost drastic îngrădit, mai ales la formele de învățământ secundar, Școlile de Învățători din Gherla au ajuns să atragă în fiecare an un număr tot mai mare de elevi. De asemenea, episcopia a deschis un internat diecezat la Cluj, pentru a veni în sprijinul elevilor români veniți din mediul rural pentru a urma cursurile liceelor de stat.

Legat de chestiunea școlilor confesionale, folosindu-se de argumentul că cele greco-catolice și ortodoxe fuseseră închise de autoritățile românești, factorii decizionali de la Budapesta, chiar dacă în 1941 și-au dat acordul de a le redeschide, au tot tergiversat întregul proces, astfel că el nu s-a mai materializat. Clădirile fostelor școli confesionale erau folosite pentru școlile primare de stat, iar autoritățile plăteau chirii parohiilor unite pentru asta; au existat și cazuri în care plățile nu se făceau la timp, sau deloc, dar ele erau mai degrabă o raritate decât o constantă.

Căile de comunicație cu exteriorul au fost puternic îngrădite. Lentoare cu care a funcționat corespondența dincolo de granița stabilită în 1940 a fost o considerabilă piedică pentru Episcopia Greco-Catolică de Cluj-Gherla de a fi la curent cu deciziile luate de Mitropolia de la Blaj, sau cu starea de fapt din parohiile proprii care fuseseră scindate. Presa din România, fie și cea eminentamente bisericească, publicată sub auspiciile Bisericii Române Unite, nu a mai putut fi primită în Ardealul de Nord. Cu toate aceste limitări însă, legăturile au reușit să fie menținute.

Astfel, pe toată perioada în care Transilvania de Nord a făcut parte din componența statului maghiar horthist, evoluția Episcopiei Greco-Catolice de Cluj-Gherla a fost marcată de sincope, iar raporturile episcopie-autorități au vizat preponderent demersurile episcopului Iuliu Hossu de a îmbunătăți situația, și de a combate toate neajunsurile.

Evenimentele din toamna anului 1944 și eforturile de eliberare a teritoriului cedat Ungariei prin forța armată a adus după sine o serie de pagube materiale și Bisericii Unite. Mai multe parohii au raportat arhive mistuite de flăcări în urma bombardamentelor, dar și sedii protopopiale folosite drept locuri de campare a soldaților. Episcopului i s-a impus domiciliu forțat, iar mașina acestuia a suferit puternice avarii, astfel că libertatea de mișcare i-a fost îngrădită până ce a fost eliberat teritoriul de către trupele româno-sovietice.

După evenimentele militare din 1944, lucrurile păreau să revină la normal. Au început să se întoarcă preoții și credincioșii refugiați (a căror reintegrare în structura eparhiei a fost uneori o reală provocare administrativă), Episcopia Unită de Cluj-Gherla a beneficiat din nou de fonduri importante din partea factorilor decizionali, a celor de la București, atât pentru episcopie în sine, cât și pentru instituțiile de învățământ.

Cu toate acestea, schimbările venite din est aveau să-și facă simțită prezența foarte repede, în martie 1945 fiind deja la putere un guvern al cărui prim-ministru, Petru Groza, era un simpatizant al ideilor sovietice. Pentru Biserica Unită, și implicit Dieceza Greco-Catolică de Cluj-Gherla, instaurarea treptată a regimului comunist a însemnat o nouă perioadă marcată gradual de tot mai multe îngrădiri, dar strict la nivelul anului 1945, exceptând câteva tensiuni și viziuni diferite, au fost destul de puține semne care ar fi putut să indice amploarea problemelor de mai târziu. Din contră chiar, în toamna anului 1945, episcopiei i s-a permis să deschidă un liceu teoretic pentru băieți în Cluj.

Toate aceste schimbări teritoriale și politice, care la rândul lor au generat transformări economice, sociale, demografice, etc., firește că și-au pus amprenta asupra episcopiei nu doar la

nivel de raporturi stat – Biserică, ci și în ceea ce privește administrarea în sine, la nivel intern, a diecezei. Unele lucruri au rămas neschimbate, dar altele au trebuit să sufere transformări. Pentru a putea ilustra în detaliu toate acestea, a fost necesar un capitol amplu care vizează chestiunile administrative ale diecezei pe întreg segmentul cronologic analizat.

Administrarea eficientă a diecezei a necesitat numirea unor parohi, și mai ales protopopi, competenți în teritoriu. Numirea lor se făcea după o uzanță care în intervalul de timp analizat era deja bine încetățenită. Pentru început, posturile vacante erau semnalate în *Curierul Creștin*, pe care, în teorie, fiecare parohie îl achiziționa pentru că acesta era nu doar un periodic al episcopiei, ci și o formă de comunicare a deciziilor diecezane din centru spre teritoriu.

Cei care doreau să aplice pentru postul vacant aveau un anumit interval de timp pentru a-și trimite dosarele de concurs la reședința diecezană, însoțite și de motivații în care argumentau de ce doreau să plece de la parohia în care erau numiți în prezent. Aceste motivații puteau să varieze, dar în general partea materială era cea care prima. Atât dosarele pentru preoții parohi, cât și pentru protopopi, erau analizate de către episcop alături de consistoriu, iar numirile erau publicate tot în *Curierul Creștin*, dar erau comunicate și celor în cauză. La plecarea unui membru al clerului dintr-un oficiu parohial, respectiv protopopial, în altul, trebuia să se realizeze un inventar complet al oficiului și totodată să se împartă în mod echitabil veniturile din acel an pe care le aducea sesia preoțească. În cazul în care fusese provizoriu implicat și un administrator parohial care administrase oficiul până la găsirea unui titular, și acesta beneficia de o parte din venituri.

Orice instalare de preot trebuia făcută în prezența unui protopop sau a unui vicar foraneu, acesta având datoria de a comunica episcopiei modul în care s-a desfășurat întreg procesul, și dacă enoriașii l-au primit cu bine pe noul preot, pentru că puteau să apară și tensiuni în contextul unor astfel de schimbări. Dorința episcopului a fost mereu aceea ca între cler și comunități să existe o coabitare lipsită de orice conflict.

Autoritățile statului luau act de aceste numiri sau respectiv transferuri de la un oficiu la altul, dar era mai degrabă o formalitate, pentru că nici în perioada regimului carlist, dar nici în a celui horthist, factorii decizionali nu se implicau în vreun fel în numirea preoților în diferite parohii. În perioada horthistă, problemele care au apărut sporadic au fost legate de încadrarea salarială a preoților, fiind dosare în care clerul reclama faptul că nu li se recunoscuseră toate gradațiile și că aveau un salariu mai mic, caz în care era nevoie de intervenția episcopiei. Chestiunea legată de numire avea însă să se schimbe în anul 1945, ca urmare a faptului că guvernul

Petru Groza a hotărât că orice numire avea nevoie și de aprobarea Ministerului Cultelor, și doar după primirea unui aviz favorabil putea să aibă loc instalarea preotului. Se remarcă astfel o oarecare intervenție a puterii politice față de situația anterioară.

Pe lângă atenția cu care episcopia făcea o numire de preot, privea cu un interes la fel de ridicat și posibilele comportamente neconforme pe care puteau să le aibă anumiți preoți, și care, lesne de înțeles, puteau să ducă la situații tensionate între aceștia și credincioșii din parohiile păstorite de ei. Pentru a putea analiza această chestiune, în prezenta cercetare s-au realizat patru studii de caz în care preoții au ajuns să fie cercetați disciplinar, iar problemele de care au fost acuzați fuseseră următoarele: alcoolism, agresiune, perceperea unor stole ridicate și învrăjbirea comunăților.

Pornirea unei astfel de cercetări se făcea la decizia episcopului, după ce îi era semnalată problema din teritoriu. Acuzațiile puteau să fie făcute de către oricine: credincioși, alți preoți, protopopul în a cărui district se petreceau neregulile, sau chiar un alt protopop din apropiere și care aflase despre problemă, dar și de către reprezentanți ai autorităților, locale sau centrale.

După ce episcopul era informat, acesta îi cerea protopopului în a cărui tract se petrecea comportamentul neconform, să cerceteze cazul și să raporteze. În funcție de cele raportate și de gravitatea situației, pe cale ierarhică, adică prin intermediul protopopului, acuzatului putea să i se aplice o dojană consistorială și să i se ceară numaidecât să îndrepte situația. Puteau să apară cazuri în care preoții se conformau numaidecât și își recunoșteau vina, sau să nege vehement cele petrecute, caz în care protopopul consulta și o serie de martori din rândul credincioșilor.

Cele mai dificile situații erau acelea în care comportamentele inadecvate persistau, și era necesară luarea de măsuri suplimentare: chemarea într-o audiență la reședința diecezană, trimiterea la mănăstire pentru penitență, de regulă la Nicula, suspendarea temporară a activității preotului, sau chiar excluderea lui din comunitatea clericală în eventualitatea în care problema nu era rezolvată prin celelalte metode.

Episcopul Iuliu Hossu, deși ferm în aceste situații, nu a fost totuși intransigent, și a încercat de fiecare dată să rezolve problemele cât mai amiabil posibil, ținând însă cont de fiecare dată de importanța ca enoriașii să nu fie văduviți de serviciile religioase corespunzătoare, caz în care ar fi putut avea loc trecere la alte confesiuni. O altă preocupare a episcopiei a fost aceea de a evita implicarea autorităților în aceste probleme, motiv pentru care a urgentat de fiecare dată împăcarea dintre cler și comunitate.

Pe lângă interesul pentru realizarea unei administrații eficiente prin găsirea unor preoți potriviți pentru fiecare parohie în parte, și încurajarea constantă a unei relații cât mai bune dintre preot și comunitate, episcopia a oferit la nevoie și sprijin material direct preoților, iar în situații excepționale oficiilor parohiale sau chiar credincioșilor.

Toți preoții, indiferent că erau parohi, sau doar administratori parohiali, aveau dreptul să solicite avansuri salariale, care era în fapt asemeni unor împrumuturi pe care le primeau de la Administrația Capitulară, în urma aprobării solicitării de către episcop. Chiar dacă nu este enunțată o limită a cuantumului avansului care putea să fie solicitat, se ținea totuși cont de venitul preotului pentru că restituirea banilor se făcea în rate lunare prin reținere din salariu, la care se adăuga o taxă administrativă de 5%, asemeni unei dobânzi. Studenții Academiei Teologice puteau de asemenea solicita avansuri, iar returnarea banilor urma a fi făcută din veniturile rezultate după hirotonire și numirea într-o parohie.

Motivația recurentă pentru astfel de solicitări era legată de diferite dificultăți materiale, motiv pentru care existau și rău platnici care solicitau ocazional amânări de la reținerile salariale, acestea fiind cel mai adesea aprobate. Totuși, alți preoți cereau respectivele împrumuturi și în momentul în care doreau să achiziționeze un imobil personal în localitatea unde erau parohi, sau aveau nevoie de bani pentru a se muta în altă localitate dacă li se aproba transferul.

Preoții mai aveau la dispoziție și posibilitatea de a solicita stipendii de intenții liturgice, iar la finalizarea celebrărilor, puteau să își ridice onorariul personal de la Administrația Capitulară, sau să solicite trimiterea acestuia prin serviciul poștal.

Pe de altă parte, parohiile sau alte entități aflate sub auspiciile Episcopiei Greco-Catolice de Cluj-Gherla erau pasibile să primească astfel de împrumuturi doar în situații excepționale. Școlile unite de exemplu solicitau constant ajutoare, mai ales în perioada horthistă în care sprijinul din partea statului fusese sistat. De asemenea, în situații foarte urgente când clădirea unei biserici avea neapărată nevoie de reparații și nu existau fonduri în visteria acesteia, episcopia putea să acorde un împrumut care era apoi restituit cu aceeași taxă administrativă de 5 procente.

În ceea ce îi privește pe credincioși, ei nu aveau la dispoziție posibilitatea de a obține bani în mod direct la fel ca preoții. Totuși, episcopia a militat pentru oferirea de sprijin material familiilor aflate în nevoie, și a contribuit financiar nu de puține ori. Grație aprobării episcopului, puteau să fie organizate la nivel protopopial sau chiar diecezan colecte pentru săraci, orfani, văduve etc, episcopia făcând uneori și donații materiale. Cursul războiului a făcut ca, treptat, numărul

orfanilor și a văduvelor să fie tot mai ridicat, iar ajutorul material venit din partea eparhiei să crească.

O altă componentă importantă care a vizat administrarea eparhiei, și care i-a avut cu precădere pe credincioși în prim-plan, a fost acordarea de dispense (adică scutiri de la respectarea unor norme canonice), iar în lucrarea curentă a fost realizată o tipologizare a lor pentru o mai ușoară înțelegere.

La începutul fiecărui an calendaristic, cele mai frecvente dispense erau cele de post, preoți și diverși credincioși cerând să fie scutiți de la obligația de a mânca în conformitate cu rigorile postului, motivațiile fiind de natură medicală sau materială. Cererile puteau să fie individuale, făcute pentru întreaga familie, sau preotul unei comunități realiza uneori un tabel cu toți cei care doreau o astfel de scutire, ajungându-se la situații în care dispensa era solicitată pentru zeci de persoane.

O categorie mult mai amplă este cea a dispenselor matrimoniale, pentru că acestea erau de mai multe feluri. În primul rând, era necesară dispensarea de impedimente ce țineau de timp sau vârstă pentru a se putea oficia nunți în perioada postului, sau înainte de a se finaliza cele trei strigări în biserică, precum și în situația în care unul dintre miri, în special mireasa, nu avea încă vârsta normală de la care se putea căsătorii. Astfel de dispense au cunoscut o creștere atât în anii în care românii au fost pe front, iar unii, aflați în permisie, voiau să se căsătorească într-un timp foarte scurt, cât și după încheierea războiului și lăsarea la vatră a soldaților.

Urmau apoi o serie de scutiri de la impedimente care presupuneau diferite grade de rudenie, în special de sânge, dar nu numai. Episcopul era cel care putea să le aprobe pe toate, cu excepția dureniei de gradul IV, cea între verișori primari, și a afinității de grad I, pentru acestea fiind nevoie de intervenția Nunțiatunii Apostolice. Cu toate că erau descurajate căsătoriile de acest timp, pentru a nu se ajunge la conviețuire în concubinaj, Iuliu Hossu aproba solicitările.

Nerespectarea procedurilor pentru obținerea oricărei tip de dispensă putea să aibă consecințe grave atât pentru credincioșii vizați, cât și pentru preotul care nu își făcea datoria de a-i îndruma corespunzător. De asemenea, notabil este și faptul că toate dispensele matrimoniale presupuneau și achitarea unei taxe, în timp ce pentru celelalte nu era necesară. Dacă însă era vorba de un cuplu de miri cu o situație materială precară, exista posibilitatea scutirii de la plata taxei.

Pe lângă interesul pentru cler, dar și pentru credincioși, administrarea episcopiei a vizat și atenția față de patrimoniul mobil și imobil al tuturor parohiilor din teritoriu. Preoții aveau datoria

de a menține bunurile parohiei, care le erau încredințate la preluarea oficiului, și dacă acest lucru era posibil, chiar să le mărească.

În parohiile cu comunități mari și familii înstărite acest lucru era mai lesne de făcut pentru că și sprijinul credincioșilor era mai însemnat. Se întâmpla ca pe lângă subvenționarea unor obiecte de cult, unii enoriași să doneze chiar și proprietăți: case sau terenuri. Contextul războiului a dus însă la o pauperizare a populației, motiv pentru care au fost destul de puține cazuri de acest gen.

Imobilele bisericilor puteau totuși să devină ele însele surse de venit pentru achiziționarea altora noi. De exemplu, clădirile fostelor școli confesionale erau de cele mai multe ori închiriate, inițial autorităților românești, apoi celor maghiare iar în cele din urmă din nou celor românești. De asemenea, atât la nivel central, cât și teritorial, au existat imobile de locuit care au putut fi închiriate. Pământurile sau morile se arendau, iar sumele obținute din sesiile bisericești reprezentau o sursă de venit pentru parohie, nu pentru preot, care avea o sesie distinctă.

Tot pentru a proteja averea bisericească, episcopia a introdus obligativitatea fiecărei parohii de a-și asigura bunurile împotriva incendiilor. Pentru că de cele mai multe ori casele parohiale și anexele erau din lemn, pericolul unor pierderi materiale considerabile în caz de incendiu era considerabil. Implementarea acestei inițiative s-a lovit inițial de scepticismul unor preoți, dar treptat tot mai mulți au dat curs directivei episcopale.

Dincolo de reglementările pe care episcopul le trimitea în teritoriu prin intermediul vicarilor foranei și a protopopilor, dar și informările pe care le primea din parohii tot pe cale ierarhică, o altă metodă eficientă preferată de Iuliu Hossu pentru a cunoaște starea de fapt din cuprinsul diecezei sale a fost contactul direct cu clerul și credincioșii.

Pelerinajele au reprezentat o metodă prin care episcopul a reușit să fie în mijlocul a unui număr foarte mare de credincioși veniți din diferite colțuri ale eparhiei. Recurente pentru întreaga perioadă au fost pelerinajele de la Nicula, Strâmbu și Strâmba, la care s-au adăugat și cel din Buciumi. Cursul războiului, precum și schimbarea frontierelor, chiar dacă a determinat scăderea numărului de participanți la pelerinaje, mai ales în ceea ce privește populația masculină, nu a dus la întreruperea organizării lor.

De asemenea, Iuliu Hossu s-a deplasat în rândul comunităților de credincioși pentru a efectua vizite canonice. Exceptând anii 1940 și 1945 în care numărul deplasărilor a fost extrem de redus, în toți ceilalți ani episcopul s-a aflat în mijlocul credincioșilor, anul 1943 fiind de departe cel mai proeminent din acest punct de vedere. Vizitele nu au fost lipsite de impedimente, atât în ceea

ce privește latura materială care era mai greu de suportat spre finalul segmentului analizat, cât și a drumurilor afectate de război, și nu în ultimul rând, din cauza unor evenimente total neprevăzute, mai exact a două atentate inițiate de etnici maghiari și îndreptate împotriva lui Iuliu Hossu.

Ierarhul clujean a vizitat deopotrivă și centrele de muncă forțată unde se aflau români, spitalele militare cu răniții de pe front, precum și centrele de corecție pentru tineret, și chiar penitenciarele unde erau deținuți greco-catolici. A avut așadar o preocupare constantă pentru întreaga comunitate pe care o păstorea, iar prezența lui în mijlocul enoriașilor era un motiv de sărbătoare și de bucurie.

Următoarele două capitole au presupus expunerea administrării de către Iuliu Hossu a unor teritorii care au fost scindate de către trasarea de granițe din toamna anului 1940, acestea făcând parte din Arhidieceza de Blaj, și diecezele de Cluj-Gherla și Oradea Mare, și variind semnificativ din punct de vedere teritorial și demografic.

Episcopia Greco-Catolică de Oradea a intrat în administrarea ierarhului clujean în vara anului 1941, odată cu numirea titularului de drept, de către Sfântul Scaun, Traian Valeriu Freñțiu drept administrator apostolic al Mitropoliei de Alba-Iulia și Făgăraș ca urmare a trecerii la cele veșnice a mitropolitului Alexandru Niculescu. În acel context, Iuliu Hossu a fost delegat de către Sfântul Scaun să administreze eparhia orădeană, dar foarte important de reținut este faptul că s-a ocupat doar de teritoriul scindat și inclus în componența statului maghiar.

Avându-l drept episcop auxiliar pe Ioan Suciu, nerecunoscut de autorități însă, Iuliu Hossu a participat constant la ședințele consistoriale din urbea de pe Criș și s-a ocupat de chestiuni administrative care nu puteau fi rezolvate de Suciu. În relația cu autoritățile, situația a fost similară cu cea din propria dieceză, problemele existente fiind în linii mari aceleași pe întreg curinsul Ardealului de Nord.

O foarte mare problemă întâlnită la Oradea a fost cea de ordin financiar. Chiar dacă și la Cluj au fost prezente dificultățile financiare, visteria diecezană a asigurat depășirea multor obstacole în momentul în care statul maghiar a sistat o serie de fonduri. În Oradea în schimb, a fost necesar un împrumut venit din partea diecezei de Cluj-Gherla pentru a putea face față problemelor financiare.

Și această eparhie a cunoscut șicane, distrugeri și mai ales violențe, cazul cel mai cunoscut fiind cel de la Ip, dar el nefiind însă unul singular. Mai mult decât atât, în ultima etapă a perioadei horthiste, când trupele româno-sovietice avansau în teritoriu, Oradea a suferit puternice avarieri

de pe urma bombardamentelor, aspect care a influențat puternic și clădirile aflate în proprietatea episcopiei, cel mai relevant exemplu fiind seminarul Academiei Teologice care a fost inițial loc de încartiruire a trupelor militare, apoi spital pentru răniți.

Din postura de Administrator Apostolic, Iuliu Hossu a dorit să fie prezent în mijlocul credincioșilor și în comunitățile din Episcopia Greco-Catolică de Oradea, în diferite cadre festive, precum și în timpul vizitelor canonice.

Acesta a participat pentru început la festivități de închidere de an școlar, sau serbări care aveau loc în preajma sărbătorilor, organizate de Școala de Învățători din Oradea, aflată sub auspiciile eparhiale. De asemenea, tot el a fost prezent și la jubileul de 150 de ani de la fondarea Academiei Teologice. Totodată, în anul 1942, când a sărbătorit 25 de ani de la investirea sa ca episcop, Iuliu Hossu a fost celebrat și în dieceza orădeană, atât în teritoriu, cât și la nivel central, printr-un amplu eveniment festiv.

În anii 1943-1944, Iuliu Hossu a mers în mai multe localități din acea parte a teritoriului diecezan pe care o administra, participând la consacrări de biserici sau sinoade protopopiale. În 1944 de exemplu, a făcut mai multe vizite în episcopia orădeană decât în cea proprie. În momentul în care trupele române au întors armele împotriva Axei spre exemplu, ierarhul se afla la Oradea pentru astfel de vizite, el fiind escortat forțat de către autoritățile maghiare la Cluj.

Sfârșitul delegației respectivei administrații nu a venit în contextul schimbărilor survenite pe front și a eliberării Ardealului de Nord, ci abia un an mai târziu. În tot acest timp, la fel ca în perioada horthistă, Iuliu Hossu a fost neobosit în găsirea celor mai bune soluții pentru a asigura o funcționare optimă a Diecezei Unite de Oradea, făcând eforturi similare cu cele pe care le depusese și pentru propria eparhie.

Un alt teritoriu scindat pe care l-a avut, chiar dacă nu în administrare directă, dar totuși sub supraveghere, a fost vicariatul Secuimii, sau al Mureșului, fiind vorba de o zonă extinsă, de aproximativ 160 de parohii greco-catolice, scindate din cuprinsul teritoriului Mitropoliei Unite. Pentru acest areal, mitropolitul a numit în toamna anului 1940 un delegat arhiepiscopal, în persoana protopopului din Târgu Mureș, Iosif Pop. Acesta însă s-a bucurat în permanență de sprijinul și îndrumarea episcopului Iuliu Hossu.

În această regiune, dat fiind faptul că etnicii maghiari erau mult mai numeroși, au fost semnalate cele mai multe și cele mai constante cazuri în care s-a recurs la violență împotriva populației românești, ajungându-se chiar la incendieri și distrugerii de lăcașe de cult greco-catolice.

Pământurile bisericilor au fost confiscate adesea fără a fi făcută măcar o comunicare formală, iar pentru a garanta menținerea acelor schimbări impuse, s-a recurs la forță.

Trecerile confesionale au fost deopotrivă însemnate numeric în zona Secuimii, făcându-se numeroase presiuni pentru ca atât uniții, cât și ortodocșii, să opteze pentru una dintre confesiunile în care serviciul divin era celebrat în limba maghiară.

O situație particulară însă a fost dată de trecerile sub auspiciile Episcopiei Greco-Catolice de Hajdudorog. Înființată în 1912, stârnind de atunci reacții negative din partea Bisericii Române Unite ca urmare a faptului că a inclus parohii care aparțineau de Blaj, Gherla la acea vreme, și Oradea, această episcopie, cu sediul în Ungaria și care bineînțeles oficia slujbele în limba maghiară, a încercat în noul context politic să reînglobeze în componența sa fostele parohii deținute în perioada antebelică.

Prin dezinformări și presiuni susține prin agresiuni preponderent verbale, și ocazional și fizice, au existat cazuri de credincioși, sau chiar de comunități întregi, care au fost forțați în cele din urmă să își dea acordul trecerii sub auspiciile Episcopiei Unite de Hajdudorog, de teama perpetuării sau chiar intensificării greutăților pe care le întâmpinau în zona Secuimii.

În fața tuturor problemelor, atât Iosif Pop, cât și Iuliu Hossu, au făcut constante intervenții autorităților, dar foarte puține din asigurările oferite de către factorii decizionali s-au materializat. Pentru o administrare cât mai bună însă, delegatul arhiepiscopal a început să participe la ședințele episcopale ale episcopatului unit de pe teritoriul Ungariei, alături de Iuliu Hossu, Alexandru Rusu și Ioan Suci (inițial, până la plecarea la Blaj, participase și Traian Frențiu).

Oficiosul diecezan de la Cluj a ajuns să fie distribuit spre achiziționare și în zona Secuimii, iar posturile vacante din această zonă erau publicate în cuprinsul acestuia. Și din punct de vedere material, Episcopia Greco-Catolică de Cluj-Gherla a venit în întâmpinarea nevoilor urgente ale vicarului Secuimii, la fel cum făcuse și pentru dieceza orădeană.

Nu în ultimul rând, prezența fizică a episcopului clujean a fost nelipsită și din acest areal geografic. În fapt, primele vizite din perioada horthistă, realizate în anul 1941, le-a efectuat tocmai în Secuime, în zona Biczului Ardelean. A mai mers însă în zona Târgu Mureș și doi ani mai târziu, în 1943, anul dedicat vizitelor canonice.

Ultimul teritoriu scindat asupra căruia s-a aplecat această analiză a fost unul care a făcut parte din Episcopia Greco-Catolică de Cluj-Gherla, dar care a rămas pe teritoriul României în toamna anului 1940. Similar deciziei mitropolitului de a numi un delegat pentru zona Secuimii, și

Iuliu Hossu a ales un delegat episcopal pentru cele aproximativ 50 de parohii din protopopiatele scindate, centrul administrativ al lor devenind provizoriu orașul Abrud, iar protopopul, Cornel Oțiel, a fost ales pentru a asigura o administrare eficientă.

Problemele însă au fost numeroase și aici. Lentoarea corespondenței nu a putut asigura o comunicare eficientă între episcop și delegat. Problema refugiaților a fost de asemenea presantă, mai ales în ceea ce îi privește pe preoți. Zona Munților Apuseni fusese oricum o regiune mai săracă și cu parohii mai mici, iar fluxul de preoți a făcut ca nu toți să poate fi integrați. Mai mult decât atât, cei cu vechime aveau prioritate în fața studenților proaspăt absolvenți și hirotoniți, astfel că s-a recurs la integrarea unora în teritorii din Bucovina sau chiar Basarabia odată cu implicarea României în război și administrarea acelor teritorii recuperate de la sovietici. Episcopul clujean a reușit o singură dată să se deplaseze în acest teritoriu pentru a fi în mijlocul credincioșilor, în contextul anului 1942 când a putut să fie prezent și la Alba Iulia și Blaj.

În linii generale, Iuliu Hossu nu a fost mulțumit de modul în care delegatul numit de el s-a achitat de sarcinile date, reclamându-i la final de faptul că nu a trimis rapoarte constante, la aceasta adăugându-se și anumite tensiuni care s-au iscat între Cornel Oțiel și alți membri ai clerului.

Așadar, pentru cele trei teritorii, fie că a fost vorba de administrare directă, supraveghere sau îndrumare, a fost nevoie de un efort sporit pentru a asigura o coerență și pentru a veni în întâmpinarea nevoilor, atât generale, cât și specifice fiecăruie în parte, sarcină de care Iuliu Hossu s-a achitat exemplar, date fiind împrejurările vremii.

Lucrarea continuă cu un capitol legat de relația dintre episcopie și Sfântul Scaun în segmentul cronologic analizat. Schimbările din toamna anului 1940 au dus la o intensificare a comunicării cu Sacra Congregație pentru Bisericele Orientale, cu atât mai mult cu cât cardinalul Eugeniu Tisserant a fost foarte interesat de parcursul denominațiunii greco-catolice în Transilvania de Nord ca urmare a faptului că a fost informat de presiunile care se făceau pentru ca tot mai mulți credincioși să își schimbe confesiunea.

S-au trimis rapoarte din teritoriu cu privire la preoți arestați sau chiar expulzați, la clădirile aflate în patrimoniul bisericesc afectate în mod direct de represalii, dar și de situația credincioșilor care erau, mai cu seamă în zona Secuimii, determinați să treacă la o altă denominațiune, prevalând cele reformate: calvinismul și unitarianismul.

În contextul dificultăților tot mai accentuate, în anul 1942 Sfântul Scaun a trimis un delegat papal în Transilvania, atât la nord cât și la sud, pentru a cerceta situația. Este demn de menționat

faptul că fondul arhivistic al Episcopiei Greco-Catolice de Cluj-Gherla sugerează că în perioada venirii delegatului, dar și puțin timp după aceea, a scăzut raportarea șicanelor din teritoriu, ba chiar au fost semnalate ameliorări sau relocarea unor jandarmi care fuseseră reclamați, dar ele au reapărut ulterior, culminând cu atentatele la adresa episcopului Iuliu Hossu în 1943, sau devastările instituțiile școlare aflate sub auspiciile Episcopiei Greco-Catolice de Cluj-Gherla din Cluj în 1944. Se poate deci observa că orice intervenția de combatere a greutăților, fie ea venită chiar și din partea Sfântului Scaun, a avut efecte limitate și pe termen scurt.

În ceea ce privește comunicarea cu Nunțiatura Apostolică, schimbarea granițelor a făcut ca cererile pentru dispense, stipendiile pentru intenții liturgice, sau trimiterea cuantumului de donații adunate pentru misiuni oficiale ale Bisericii Catolice, să trebuiască să fie făcute Nunțiaturii din Budapesta, nu a celei din București, abia după eliberarea Ardealului de Nord revenindu-se la situația de la începutul anului 1940.

În privința clericilor plecați la studii la Colegiul Pio Romeno din Roma, trebuie spus că dincolo de greutățile financiare generate de contextul războiului, lucrurile au decurs normal, statul maghiar nu a îngădit plecarea acestora din teritoriu în Italia.

Un eveniment notabil, și aparte față de restul expuse în acest capitol, a fost vizita *ad limina* realizată în anul 1940 de trei ierarhi ai Bisericii Române Unite, printre ei numărându-se și Iuliu Hossu. Cele trei săptămâni petrecute la Roma au marcat o suită de recepții oficiale la care au participat mitropolitul și episcopii uniți, toate acestea culminând cu primirea lor în audiență de către papa Pius al XII-lea. Dincolo de importanța vizitei din punct de vedere al laturii bisericești, în presa vremii s-a pus accentul și pe faptul că aceasta a fost o modalitate de afirmare a diplomației românești la Vatican.

Ultimul capitol vizează relația dintre Dieceza Unită de Cluj-Gherla și Episcopia Ortodoxă de Cluj, iar necesitatea unei părți a acestei lucrări care să trateze acest subiect este dată de faptul că în special în perioada horthistă, din cauza greutăților la care a fost supusă populația românească, s-a remarcat o apropiere între cele două *Biserici surori* în Ardealul de Nord.

Cei doi ierarhi români din Cluj, Iuliu Hossu și Nicolae Colan, au participat la festivitățile de întâmpinare a prim-ministrului maghiar dar și a regentului Horthy la prima venire a acestora în Cluj, în toamna anului 1940. Ambii au făcut în mod constant demersuri pentru a ameliora neajunsurile românilor, un principal proiect comun fiind reînființarea școlilor confesionale pentru ciclul primar, școli care fuseseră închise după Primul Război Mondial de către factorii decizionali

de la București; decizie de care au profitat și omologii de la Budapesta, tergiversând în mod constant reînființarea, în ciuda faptului că oficial își dăduseră acordul încă din anul 1941.

Pe lângă raportul celor doi în chestiuni oficiale cu autoritățile, ierarhii au participat în mod repetat la diverse evenimente festive în segmentul de timp analizat. Spre exemplu, Nicolae Colan a fost prezent la celebrarea jubileului de 25 de ani de la investirea ca episcop a lui Iuliu Hossu, în vreme ce ierarhul clujean a participat de sărbătoarea Sfântului Nicolae la festivitatea care a avut loc la Episcopia Ortodoxă din Cluj. La acestea se adaugă și prezențe comune la recitaluri de colinde organizate de studenți greco-catolici sau ortodocși, episcopii ajungând să își facă simultan intrarea oficială la astfel de evenimente pentru a marca apropierea dintre cele două comunități confesionale.

Situația de la nivel central însă a variat în teritoriu de la caz la caz. În timpul vizitelor canonice realizate de fiecare dintre ierarhi, preotul *Bisericii surori* era și el prezent la întâmpinarea episcopului venit în vizită, dar aceasta a era o practică uzuală, nu a apărut în perioada analizată. Pe de altă parte, *Tribuna Ardealului*, cotidian în limba română apărut în perioada în care Transilvania de Nord a făcut parte din statul maghiar, a scos în evidență o serie de evenimente din teritoriu care arătau apropierea dintre greco-catolici și ortodocși: concerte de colinde comune sau participări reciproce la anumite evenimente de natură religioasă.

Totuși, ceea ce nu a apărut în presă, și totuși a fost consemnat în documente, a fost apariția sporadică a unor situații tensionate la nivel local, în câteva sate. Situațiile acestea erau mai degrabă excepții, nu ceva constant, dar ele au fost totuși prezente. Apăreau cel mai adesea în legătură cu trecerile confesionale, mai ales când un oficiu rămânea vacant, apărând acuzații când dintr-o parte, când din cealaltă, de prozelitism. Cu toate acestea însă, ierarhii au încurajat constant rezolvarea în termeni cât mai amiabili a problemelor care surveneau.

Așadar, prezentul proiect doctoral, intitulat „Biserica și statul în prima jumătate a deceniului 5 al secolului al XX-lea. Cazul Episcopiei Greco-Catolice de Cluj-Gherla” analizează o paletă largă de subiecte care ajută la ilustrarea și înțelegerea evoluției Diecezei Unite de Cluj-Gherla în intervalul de timp 1940-1945.